

KASBIY TA'LIM FANLARINI O'QITISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Shodmonova Feruza Nazirjon qizi

*Pop Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi kasbiy talim
bo'yicha direktor o'rinbosari.*

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada kasbiy ta'lim fanlarini o'qitish jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari, mazmuni va amaliy ahamiyati yoritilgan. Ta'lim jarayonida interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli ta'lim platformalari hamda kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuvlarning o'рни tahlil qilingan. Shuningdek, kasbiy ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish orqali ta'lim sifati va samaradorligini oshirish masalalari ilmiy-nazariy jihatdan asoslab berilgan. Maqolada zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda muhim omil ekanligi xulosalangan.

Kalit so'zlar: kasbiy ta'lim, pedagogik texnologiya, interfaol metodlar, innovatsiya, kompetensiyaviy yondashuv, AKT, ta'lim sifati.

KIRISH

Bugungi kunda jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi bevosita ta'lim tizimi samaradorligi bilan chambarchas bog'liq. Ayniqsa, kasbiy ta'lim tizimi malakali, raqobatbardosh va zamonaviy bilim hamda ko'nikmalarga ega mutaxassislar tayyorlashda muhim o'rin tutadi. Shu bois kasbiy ta'lim fanlarini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Ta'lim jarayonini innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etish o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, ijodkorligini va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. An'anaviy o'qitish usullaridan farqli ravishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonini shaxsga yo'naltirilgan, interfaol va samarali tashkil etishni ta'minlaydi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Zamonaviy pedagogik adabiyotlarda ta'lim jarayonida interfaol va innovatsion metodlardan foydalanish masalasi keng qamrovda tadqiq etilgan. N.M. Verzilin, I.Ya. Lerner, M.N. Skatkin hamda Yu.K. Babanskiy-larning ilmiy ishlari ta'lim metodlarini o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtiruvchi samarali vosita sifatida talqin etadi. Ushbu tadqiqotchilar ta'lim samaradorligi o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi faol muloqot, muammoli vaziyatlar yaratish hamda mustaqil fikrlashni rivojlantirish bilan uzviy bog'liq ekanini asoslab berganlar.

So'nggi yillarda B. Xodjayev, X.K. Qarshiboyeva va boshqa olimlar interfaol metodlarning bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishdagi ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslab bermoqdalar. Tadqiqot natijalarida debat, klaster, aqliy hujum, loyihaviy va STEAM metodlarining o'quvchilarning ijodiy fikrlashi, kommunikativ ko'nikmalari hamda muammoni hal etish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qilishi qayd etiladi. Shu bilan birga, innovatsion metodlar ta'lim jarayonini kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etishga imkon beruvchi muhim pedagogik vosita sifatida e'tirof etiladi.

MUHOKAMA

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar tushunchasi va mohiyati

Pedagogik texnologiya – bu ta'lim jarayonini oldindan loyihalash, amalga oshirish va natijalarini kafolatlashga qaratilgan tizimli faoliyatdir. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar o'qituvchi va o'quvchi faoliyatini samarali tashkil etishga xizmat qiluvchi metodlar, vositalar va shakllar majmuasidan iborat.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- ta'lim jarayonining aniq maqsadga yo'naltirilganligi;
- o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash;
- interfaollik va hamkorlikka asoslanganlik;
- natijaga yo'naltirilganlik;
- ta'lim sifatini kafolatlash.

Kasbiy ta'limda pedagogik texnologiyalar nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikma va malakalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kasbiy ta'lim fanlarini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish

Interfaol metodlar o'quvchilarning faolligini oshiruvchi, ularni mustaqil fikrlashga undovchi ta'lim usullari hisoblanadi. Kasbiy ta'lim fanlarini o'qitishda quyidagi interfaol metodlardan samarali foydalanish mumkin: "Aqliy hujum"; "Keys-stadi"; "Bumerang"; "Insert"; "Loyiha metodi"; "Rol o'ynash".

Ushbu metodlar o'quvchilarning kasbiy vaziyatlarni tahlil qilish, muammo yechimini topish va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Interfaol metodlardan foydalanish orqali ta'lim jarayoni jonlanadi va o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi oshadi.

Interfaol metodlar ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchilar, shuningdek, o'quvchilarning o'zaro faol muloqoti asosida bilim va ko'nikmalarni birgalikda shakllantirishga yo'naltirilgan o'qitish usullari majmuini ifodalaydi. Ushbu metodlar an'anaviy monolog tarzidagi darslardan farqli ravishda o'quvchilarning mashg'ulotdagi faolligini oshiradi, ularni mustaqil va tanqidiy fikrlashga undaydi hamda o'quv jarayonining samaradorligini ta'minlaydi. Interfaol metodlarning asosiy xususiyatlari o'quvchilarning faol ishtiroki, mavzuning muhokama, bahs-munozara va guruhiiy faoliyat orqali o'zlashtirilishi hamda o'qituvchining yo'naltiruvchi rolida ishtirok etishi bilan tavsiflanadi. Natijada o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish va ijodiy yondashuv ko'nikmalari rivojlanadi. Ta'lim

metodlarining to'g'ri tanlanishi o'quvchilarning bilimlarni puxta egallashi, mustaqil qaror qabul qilishi va ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Zamonaviy ta'lim tizimida interfaol va innovatsion metodlardan foydalanish o'quv jarayonining samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Ushbu metodlar qatoriga debat, blits-so'rov, guruhlarda ishlash, rolli o'yinlar, INSERT, klaster va aqliy hujum kabi usullar kiradi. Xususan, debat metodi o'quvchilarda tanqidiy-tahliliy fikrlash, muloqot madaniyati va dalillarga asoslangan fikr yuritish ko'nikmalarini shakllantiradi. Guruhiy faoliyat va rolli o'yinlar jamoada ishlash, mas'uliyat va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. INSERT, klaster va brainstorming metodlari esa o'quvchilarning faol o'qishi, g'oyalar ishlab chiqishi va muammoni ijodiy hal etish qobiliyatini kuchaytiradi. Umuman olganda, interfaol metodlar o'quvchilarni real hayotga tayyorlash, ularning ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Brainstorming (aqliy hujum) metodi o'quv jarayonida ijodiy fikrlashni faollashtirish va muammolarga turli yechimlar ishlab chiqishga yo'naltirilgan samarali interfaol usullardan biri hisoblanadi. Ushbu metodning asosiy xususiyati g'oyalar ilgari surish jarayonida tanqidga yo'l qo'yilmasligi, imkon qadar ko'proq fikrlar bildirilishini rag'batlantirish hamda g'oyalarni birlashtirish va rivojlantirish orqali hamkorlik muhitini yaratishdan iborat. Brain-storming jarayonida ishtirokchilar o'z fikrlarini erkin ifodalashlari uchun qulay, ochiq va do'stona muhit shakllantiriladi, bu esa ijodiy faollikni oshirishga xizmat qiladi. Metodning amalga oshirilishi muammoni aniqlash, qoidalarni tushuntirish, g'oyalar generatsiyasi, ularni tahlil va saralash hamda eng maqbul yechimni tanlash kabi izchil bosqichlar asosida olib boriladi. Ta'lim amaliyotida brainstorming bilan bir qatorda muammoli ta'lim, loyihaviy ta'lim va STEAM metodikasi ham keng qo'llanilib, ular o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, amaliy faoliyati va fanlararo integratsiyani rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, “baliq skeleti” (Ishikawa diagrammasi) metodi muammoning asosiy va qo‘shimcha sabablarini tizimli aniqlash imkonini bersa, 6×6×6 metodi guruhiy ish va tezkor fikrlashni rivojlantiradi. Jigsaw (pazl) metodi hamkorlikda o‘qitishni ta’minlab, har bir ishtirokchining umumiy natijaga mas’uliyatini kuchaytiradi. Sinkveyn metodi esa qisqa va mazmunli yozma faoliyat orqali o‘quvchilarning ijodiy va tahliliy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali interfaol metod sifatida e’tirof etiladi. Sinkveyn metodi interfaol va ijodiy yozma faoliyatni tashkil etishga xizmat qiluvchi samarali usullardan biri bo‘lib, uning nomi fransuzcha “cinq” – “besh” so‘zidan kelib chiqqan. Ushbu metod besh qatordan iborat qisqa she’riy yoki proza shaklidagi matn yaratishga asoslanadi va har bir qatorda ma’lum didaktik vazifa bajariladi. Birinchi qatorda mavzu bitta so‘z bilan ifodalanadi, ikkinchi qatorda mavzuni tavsiflovchi ikki so‘z keltiriladi, uchinchi qatorda harakatni bildiruvchi uchta so‘z orqali mazmun ochib beriladi, to‘rtinchi qatorda his-tuyg‘u yoki umumiy fikr ifodalanadi, beshinchi qatorda esa mavzu yoki xulosa bitta so‘z bilan umumlashtiriladi. Mazkur metod o‘quvchilarning ijodiy va tahliliy fikrlashini, qisqa va aniq ifodalash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Innovatsion metodlar ta’lim, ilm-fan va boshqa sohalarda an’anaviy yondashuvlardan farqli ravishda yangilikka asoslangan, samaradorlikni oshirish va muammolarni kreativ tarzda hal etishga yo‘naltirilgan usullar majmuini anglatadi. Ushbu metodlar o‘quvchini faol, mustaqil va ijodkor shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Innovatsion yondashuv ta’limni tashkil etishning umumiy strategiyasini belgilab, “qanday ta’lim beramiz” degan savolga javob bersa, innovatsion metod dars jarayonida qo‘llaniladigan aniq pedagogik texnika sifa-tida “darsni qanday o‘tamiz” savoliga javob beradi. Amaliyotda gamifikatsiya, loyihaviy va muammoli ta’lim, aqliy hujum, case-study, “oltita shlyapa”, aralash va teskari ta’lim, kichik guruhlarda ishlash, aqliy xarita, debat hamda STEAM metodlari keng qo‘llanilib, ular o‘quvchilarning faol ishtiroki, yangi fikrlashni rivojlantirish va real mahsulot

yaratishga yoʻnaltirilgani bilan innovatsion va interfaol metodlar sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Didaktik tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, taʼlim metodlarining nomenklaturasi va tasnifi ularni ishlab chiqishda tanlangan metodologik yondashuvga bogʻliq holda xilma-xilligi bilan tavsiflanadi.

Interfaol metodlar oʻquvchini taʼlim jarayoniga faol jalb etish, oʻzaro muloqot va jamoaviy faoliyatni kuchaytirish orqali taʼlim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Ushbu metodlar oʻquvchini dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirib, fikr almashish, jamoada ishlash va mustaqil qaror qabul qilish koʻnikmalarini rivojlantiradi, natijada oʻquvchilarning mavzuni chuqurroq anglashlari va uni amaliy faoliyatda qoʻllay olish imkoniyatlari kengayadi. Innovatsion metodlar esa oʻqitishning mazmuni va tashkiliy shakllarini yangilash orqali taʼlim jarayonini kreativ, moslashuvchan va amaliyotga yoʻnaltirilgan tarzda tashkil etishga imkon beradi. Ular zamonaviy texnologiyalar, raqamli resurslar, muammoli vaziyatlar va loyihaviy faoliyat orqali oʻquvchini mustaqil izlanishga undab, kompetensiyaviy yondashuv talablariga mos ravishda tahliliy fikrlash, muammo hal etish, ijodkorlik va tashabbuskorlikni rivojlantiradi. Umuman olganda, interfaol va innovatsion metodlardan kompleks va tizimli foydalanish oʻquv motivatsiyasini oshiradi, bilimlarning mustahkam oʻzlashtirilishini taʼminlaydi, shaxsning kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantiradi hamda real hayotga tayyorlaydigan koʻnikmalarni shakllantiradi. Shu bois zamonaviy taʼlim amaliyotida ushbu metodlar nafaqat dars samaradorligini oshiru-vchi vosita, balki jamiyat ehtiyojlariga mos, mustaqil fikrlovchi, kreativ va faol shaxsni tarbiyalashning muhim pedagogik omili sifatida eʼtirof etiladi. Taʼlim jarayonida interfaol va innovatsion metodlardan izchil foydalanish, oʻqituvchilarning metodik kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan malaka oshirish tizimini kengaytirish,

shuningdek, debat, loyihaviy va STEAM metodlari hamda raqamli texnologiyalarni joriy etish ta'lim samarador-ligini yanada oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, kasbiy ta'lim fanlarini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Interfaol metodlar, AKT va kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning kasbiy tayyorgarligini mustahkamlaydi va ularni mehnat bozorida raqobatbardosh mutaxassis sifatida shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2018.
2. Klarin M.V. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. – Moskva, 2017.
3. Muslimov N.A. Kasbiy ta'lim metodikasi. – Toshkent: Fan, 2020.
4. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiyalar asoslari. – Toshkent, 2019.
5. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risidagi Qonuni. – Toshkent, 2020.
6. UNESCO. Technical and Vocational Education and Training (TVET). – Paris, 2019.